

POSTANOWIENIE

Dnia 24 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Dawid Miąsik (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania E. C. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Warszawie
z udziałem W. P.

o podleganie ubezpieczeniom społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 maja 2023 r.,

zażalenia odwołującej się Spółki od wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 12 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1260/21,

1. oddala zażalenie,

**2. zasądza od odwołującej się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z 20 kwietnia 2021 r., XXI U 600/21, orzekając w sprawie z odwołania E. C. sp. z o.o. z siedzibą w W. (płatnik składek), uchylił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie (organ rentowy) z 22 grudnia 2020 r., stwierdzającą podleganie ubezpieczeniom społecznym przez pracownika W. P. (ubezpieczona) i sprawę

przekazał do ponownego rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Warszawie (organ rentowy).

Sąd ten orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. z powodu rażącego naruszenia przepisów postępowania przed organem rentowym. Sąd Okręgowy stwierdził, że zaskarżona decyzja nakładająca zobowiązanie w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym zapadła wskutek ustalenia, że ubezpieczoną i płatnika łączył stosunek prawny identyczny jak pracownika i płatnika składek, pomimo faktycznego braku jakiejkolwiek umowy stanowiącej tytuł do objęcia ubezpieczeniami społecznymi.

Sąd Okręgowy stwierdził, że ubezpieczoną i płatnika składek nie łączył żaden stosunek prawny. Ubezpieczona jako pracownik była zatrudniona w E. F. sp. z o.o. (spółka córka płatnika składek) i to właśnie ten podmiot jako płatnik składek dokonał zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych. Organ rentowy nietrafnie podnosił w odpowiedzi na odwołanie, że podstawą prawną do stwierdzenia, że płatnikiem składek powinien być inny podmiot niż formalny pracodawca ubezpieczonego, jest art. 68 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Okręgowy podzielił przy tym zapatrywanie organu rentowego, że płatnik składek oraz jego spółka córka pozostają w ścisłych relacjach biznesowych. Skoro organ rentowy zdecydował się na określenie jako płatnika składek podmiotu, którego z ubezpieczoną nie łączyła jakakolwiek umowa, to dokonując ustaleń w tym zakresie powinien przeprowadzić postępowanie administracyjne z udziałem wszystkich podmiotów zainteresowanych, a więc ubezpieczonej, „formalnego” pracodawcy (spółki córki płatnika składek) oraz „rzekomego” pracodawcy (płatnik składek).

Zdaniem Sądu Okręgowego w odniesieniu do płatnika składek organ rentowy przedstawił jedynie pewien pogląd prawny, który bez analizy umów o pracę łączących ubezpieczoną ze spółką córką płatnika składek oraz ustaleń co do sposobu wykonywania tej umowy nie jest możliwy do zweryfikowania na podstawie materiału zgromadzonego przez organ rentowy. Organ rentowy powinien uprzednio ocenić umowę łączącą ubezpieczoną ze spółką córką płatnika składek i ewentualnie stwierdzić niepodleganie ubezpieczeniom społecznym u tego płatnika składek, a dopiero następnie ustalić podmiot, który łączy z ubezpieczoną

zobowiązanie do objęcia ubezpieczanymi społecznymi. Natomiast organ rentowy na skutek kontroli przeprowadzonej w podmiocie trzecim (płatnik składek), bez udziału podmiotu, z którym ubezpieczona miała podpisaną umowę o pracę (spółka córka płatnika składek), ustalił, że to ten właśnie podmiot kontrolowany (płatnik składek) jest pracodawcą ubezpieczonej, bez analizy dokumentów źródłowych będący podstawą zgłoszenia ubezpieczonego przez spółkę córkę płatnika.

W ocenie Sądu pierwszej instancji organ rentowy w toku prowadzonego postępowania administracyjnego dopuścił się rażącego naruszenia przepisów o postępowaniu przed tym organem. W szczególności organ rentowy uchybił art. 28 k.p.a. oraz art. 38 ust. 1 w zw. z art. 83a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W ocenie Sądu Okręgowego, dokonując ustalenia podstawy wymiaru składek u pracodawcy, a w konsekwencji ustaleniu płatnika składek, organ rentowy powinien objąć postępowaniem administracyjnym wszystkie zainteresowane podmioty, a więc ubezpieczoną; podmiot, który zgłosił ubezpieczoną do ubezpieczeń społecznych oraz podmiot ustalony w zaskarżonej decyzji jako płatnik składek. Wszystkie te podmioty powinny być również wskazane w decyzji jako strony postępowania administracyjnego, a co bardziej istotne powinny zostać objęte czynnościami wyjaśniającymi prowadzonymi przez organ rentowy, co organ rentowy pominął wydając zaskarżoną decyzję jedynie wobec ustalonego płatnika składek.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 12 października 2022 r., III AUa 1260/21 uchylił zaskarżony apelacją organu rentowego wyrok Sądu Okręgowego oznaczony jako postanowienie i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd Okręgowy nie poczynił żadnych ustaleń w przedmiocie rzeczywistego podlegania ubezpieczeniom społecznym przez ubezpieczoną, co stanowiło w zasadniczej mierze o przedmiocie sporu, a w zasadzie, Sąd Okręgowy poczynił jedynie w wąskim zakresie ustalenia w stosunku do umów łączących wskazanego w decyzji płatnika oraz zainteresowaną spółkę, jak też ubezpieczoną i zainteresowaną. Sąd Apelacyjny nie zaakceptował stanowiska Sądu Okręgowego co do tego, że jedną z przesłanek świadczących o wydaniu decyzji z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem

rentowym jest, brak istnienia umowy pomiędzy stronami, która mogłaby stanowić tytuł do objęcia ubezpieczeniami społecznymi. Do ustawowych kompetencji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy badanie rzeczywistego charakteru prawnego łączącej strony umowy, co wynika m.in. z regulacji zawartej w art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. a ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266, „ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych”). Organ rentowy jest władny dokonywać samodzielnych ustaleń w zakresie istnienia stosunku prawnego, podobnie jak sądy rozpatrujące odwołanie od wydawanych w takich kwestiach decyzji. Organ ten ma prawo stwierdzać obowiązek ubezpieczenia, a co za tym idzie ustalać istnienie takiego obowiązku lub jego brak. Oznacza to, że organ rentowy jest uprawniony do badania, czy określona umowa stanowi tytuł do ubezpieczenia społecznego, a także czy była faktycznie wykonywana na warunkach w niej wymienionych oraz czy nie została zawarta w innym celu, np. obejścia prawa.

Sąd Apelacyjny odnosząc się do drugiej przesłanki przemawiającej zdaniem Sądu Okręgowego za wydaniem decyzji z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, a mianowicie nieprzeprowadzenia postępowania administracyjnego z udziałem wszystkich podmiotów zainteresowanych, a więc ubezpieczonej, spółki córki płatnika składek oraz płatnika składek, wskazał, że obowiązkiem sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, wynikającym z art. 477¹¹ § 2 zdanie drugie k.p.c. jest wezwanie osoby zainteresowanej do udziału w toczącym się przed sądem postępowaniu, jeżeli osoba taka nie brała udziału w sprawie przed organem rentowym. Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd Okręgowy zamiast merytorycznie rozpoznać odwołanie niezasadnie uznał, że istnieje przeszkoda skutkująca koniecznością powrotu sprawy na etap postępowania administracyjnego przed organem rentowym. Sąd Apelacyjny wskazał na konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości w zakresie ustalenia rzeczywistej więzi prawnej na gruncie ubezpieczeń społecznych pomiędzy dwoma podmiotami - ubezpieczoną i płatnikiem składek objętymi zaskarżoną decyzją, w spornym okresie, tym samym określenie czy ubezpieczona podlegała ubezpieczeniom społecznym u płatnika składek. Sąd Okręgowy nie poczynił koniecznych dla rozstrzygnięcia istoty sporu ustaleń

faktycznych i w konsekwencji sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego niemal w całości. Powołując się na art. 386 § 2 i 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Zażalenie na powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego wniósł płatnik składek, zarzucając rażąco naruszenie art. 477^{14a} w zw. z art. 477¹¹ k.p.c. przez nieuchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i poprzedzającej go decyzji organu rentowego oraz nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, podczas gdy organ rentowy rażąco naruszył przepisy o postępowaniu administracyjnym i nie przeprowadził postępowania administracyjnego w stosunku do wszystkich podmiotów, które powinny być jego stroną tj. aktualnego pracodawcy oraz podmiotów współpracujących z ubezpieczoną na podstawie umowy cywilnoprawnej. Jako stronę postępowania i decyzji oznaczył jedynie Spółkę, która nigdy nie zatrudniała i nie współpracowała z ubezpieczoną. W szczególności brak oznaczenia aktualnego pracodawcy i jednocześnie płatnika składek to jest spółki córki płatnika składek - jako strony decyzji administracyjnej - uniemożliwił mu branie czynnego udziału zarówno w postępowaniu prowadzonym przez organ rentowy, jak i w postępowaniu sądowym, jako strona. W konsekwencji tego, w ślad za rażąco błędnym oznaczeniem stron w postępowaniu administracyjnym, także Sąd Apelacyjny pozbawił zarówno spółkę córkę płatnika składek, jak i innych płatników składek, którzy powinni być stroną postępowania, możliwości obrony swych praw. Powyższe zdaniem strony skarżącej uzasadnia konieczność wyeliminowania z obrotu prawnego rażąco wadliwej decyzji organu rentowego oraz konieczność wydania przez organ rentowy właściwej decyzji, po uprzednim przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed organem rentowym, z udziałem wszystkich stron tegoż postępowania. Zdaniem skarżącej powyższe niewątpliwie uzasadnia konieczność wyeliminowania z obrotu prawnego rażąco wadliwej decyzji organu rentowego oraz konieczność wydania przez organ rentowy właściwej decyzji, po uprzednim przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed organem rentowym, z udziałem wszystkich stron tegoż postępowania. Skarżąca wskazała, że przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji nie doprowadzi do usunięcia uchybień

popołnionych przez organ rentowy, w szczególności nie zapewni spółce córce płatnika składek możliwości udziału w tym postępowaniu na prawach strony.

Płatnik składek wniósł uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz przyjęcie, że sąd drugiej instancji powinien uchylić wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, a następnie przekazanie sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu w trybie art. 477^{14a} k.p.c. oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Organ rentowy złożył odpowiedź na zażalenie, wnosząc o jego oddalenie i zasądzenie od płatnika składek na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie jest zasadne.

Wbrew zarzutowi płatnika składek w sprawie nie doszło do naruszenia powołanych przepisów.

W niniejszym zażaleniu płatnik składek nie podniósł zarzutu naruszenia art. 477¹⁴ § 2¹ z art. 477^{14a} k.p.c., a wyłącznie art. 477^{14a} w zw. z art. 477¹¹ k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje konsekwentne, że „zestawienie treści art. 477¹⁴ § 2¹ z art. 477^{14a} k.p.c. nie pozostawia wątpliwości, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. zawiera upoważnienie tylko dla sądu pierwszej instancji. Skoro przepis ten adresowany jest do sądu pierwszej instancji, to sąd odwoławczy, wydając wyrok, nie może mu uchybić.” (por. m. in. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2022 r., II UZ 19/22, LEX nr 3511394). Stanowisko Sądu Apelacyjnego zajęte w niniejszej sprawie jest w świetle powyższego prawidłowe.

Po pierwsze, Sąd Apelacyjny w Warszawie nie mógł naruszyć wymienionych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, gdyż nie był uprawniony do ich zastosowania. Sąd ten wydał zaskarżone orzeczenie na podstawie art. 386 k.p.c. Po drugie brak było takich wad formalnych decyzji organu rentowego, które dyskwalifikowałyby ją w stopniu odbierającym jej cechy takiego aktu administracyjnego.

Płatnik składek koncentruje podniesione w zażaleniu argumenty na wskazaniu, że doszło do rażącego naruszenia przepisów o postępowaniu administracyjnym i nieprzeprowadzenia postępowania administracyjnego w stosunku do wszystkich podmiotów, które powinny być jego stroną, z uwagi na brak udziału w tym postępowaniu spółki córki płatnik składek. Tymczasem Sąd Apelacyjny w zaskarżonym orzeczeniu zajął prawidłowe stanowisko, zgodnie z którym sąd prowadzący postępowanie w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych powinien w ustalić, czy przedmiot tego postępowania wskazuje na to, że określona osoba (podmiot) powinna w danym wypadku korzystać ze statusu prawnego zainteresowanego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że o tym, czy konkretna osoba (podmiot) posiada status zainteresowanego ze względu na przedmiot postępowania w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych przesądza nie jej subiektywne przekonanie, ale obiektywna okoliczność, że w danym wypadku prawa lub obowiązki tej osoby (podmiotu) „zależą” od rozstrzygnięcia sprawy. Z tej przyczyny, sąd prowadzący postępowanie w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych powinien w każdym wypadku ustalić, czy przedmiot tego postępowania wskazuje na to, że określona osoba (podmiot) powinna w danym wypadku korzystać ze statusu prawnego zainteresowanego (art. 477¹¹ § 2 k.p.c.) (wyrok z 2 października 2008 r., I UK 79/08, OSNP 2010 nr 7-8, poz. 99 i powołane tam orzeczenia). Zainteresowanym jest ten, czyje „prawa i obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy”, co wyraźnie wskazuje na pośredni skutek decyzji dla sfery prawnej takiej osoby. Nie chodzi tu więc o przypadki, w których już z samej decyzji wynika dla niej prawo lub obowiązek. Zainteresowany ma interes prawny w uzyskaniu określonego orzeczenia sądowego, jeżeli decyzja organu rentowego kształtująca sytuację prawną strony danego materialnoprawnego stosunku ubezpieczenia społecznego wpływa na jego prawa i obowiązki, choć nie wynikają one bezpośrednio z tej decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z 1 marca 2018 r., I UK 128/17, LEX nr 2495972). Sąd Apelacyjny uznał zatem prawidłowo, że zaskarżona decyzja powinna podlegać merytorycznej kontroli sądu, od której to kontroli Sąd Okręgowy się uchylił.

Przypomnienia wymaga, że art. 38a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nakłada na organ rentowy obowiązek wydania decyzji, o której mowa

w art. 83 ust. 1 pkt 1a tej ustawy. Ten z kolei przepis upoważnia organ rentowy do wydawania decyzji dotyczących „ustalania płatnika składek”. W niniejszej sprawie Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie wydał decyzji dotyczącej „ustalania płatnika składek”, ale wskazując na art. 83 ust. 1 pkt 1 ustawy systemowej, stwierdził, że W.P. „podlega obowiązkowo ubezpieczeniom”. Zakładając nawet, że przedmiotowa decyzja dotyczy „ustalania płatnika składek”, to i tak nie można dopatrzeć się zbieżności takiej decyzji z decyzjami objętymi art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Zgodnie z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyła tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Z wykładni językowej tego przepisu wynika wyraźnie, że chodzi wyłącznie o „decyzję nakładającą na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie”, a ponadto o decyzję adresowaną tylko do „ubezpieczonego”. Tymczasem w przepisach k.p.c. ustawodawca rozgranicza między „ubezpieczonym” a „inną osobą, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja”. Zakładając racjonalność ustawodawcy, nie sposób przyjąć, że skoro art. 477¹ § 1 k.p.c. rozróżnia „ubezpieczonego” i „inną osobę”, to w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. prawodawca wskazując na „ubezpieczonego” rozumie przez to również „inną osobę, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja”. W rezultacie nie można płatnika składek traktować jako ubezpieczonego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 lutego 2021 r., III USKP 22/21, LEX nr 3123188; z 5 września 2017 r., II UK 360/16, LEX nr 2390723). Oznacza to, że zaskarżona w niniejszej sprawie decyzja nie nałożyła na ubezpieczonego zobowiązania w rozumieniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., a przepis ten zezwala na uchylenie decyzji tylko wówczas, gdy zobowiązanie nałożono na „ubezpieczonego”, a nie na „inną osobę”, jaką jest w niniejszej sprawie płatnik składek.

Stwierdzenie w zaskarżonej decyzji, że ubezpieczona podlega obowiązkowo ubezpieczeniom” nie jest równoznaczne z „nałożeniem na ubezpieczonego zobowiązania”, czy tym bardziej z „ustaleniem wymiaru tego zobowiązania” - w rozumieniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Termin „zobowiązanie” użyty w tym przepisie jest

wysoce nieprecyzyjny a samo to sformułowanie jest obce prawu ubezpieczeń społecznych. Dla Sądu Najwyższego oczywiste jest, że „decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie” nie jest tożsama z „decyzją o podleganiu obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym”. Czym innym jest bowiem „nałożyć zobowiązanie” – co sugeruje działanie konstytutywne, a czym innym „ustalić podleganie ubezpieczeniom społecznym” – co ma charakter deklaratywny (taka decyzja potwierdza jedynie ziszczenie się przesłanek określonych w ustawie).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 1¹ i 3 k.p.c.

[KAS]

[ms]